

L'anàlisi informàtica dels fets de Sants. Premsa_QLT

Jordi Colobrans

Jordi Colobrans és doctor en Sociologia, llicenciat en Antropologia Cultural i professor d'Antropologia Cultural a la Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna-URL. Ha publicat *El doctorando organizado. La gestión del conocimiento aplicada a la investigación* (2001), i des de 1995 desenvolupa aplicacions informàtiques per a investigadors i grups de recerca.

In this paper, a computer tool for the analysis of news material, Premsa_QLT, is described. It was developed as a requirement for a research project about how the Catalan press dealt with information in a specific situation (known as Els Fets de Sants). The paper begins with a short description of available qualitative and quantitative text-analysis software tools. Then, it presents the case study of events that took place in the neighborhood of Sants, Barcelona, in October 1999. Next it explains how a specific computer system software was developed to digitalize and process the compilation, categorization, interrogation and interpretation of data. In particular the author emphasizes both the comprehensive capacity of the qualitative techniques applied to the categorization process and the usefulness of quantification to answer certain questions.

“SOFTWARE” PER A INVESTIGADORS

El *software* per a investigadors està associat a la informàtica des dels seus inicis (1945). La història d'aquesta tecnologia es divideix en cinc generacions, però no fou fins a la tercera (1965-1980), amb l'aparició dels circuits integrats (xips), que la velocitat i compatibilitat van permetre desenvolupar noves tècniques de programació i van iniciar un nou cicle d'experiències relacionades amb la recerca mediatitzada per ordinador. Amb l'arribada i la primera onada de difusió de l'ordinador personal (PC) que va caracteritzar la quarta generació (1981-1990) també van començar a popularitzar-se els primers paquets de *software* per a investigadors. L'impuls definitiu, però, va produir-se a partir dels anys noranta amb les noves generacions d'ordinadors personals i els nous sistemes operatius basats en sistemes de gestió visual de la informació (icones) desenvolupats per Apple amb la seva línia Macintosh (1984), posteriorment adaptat per Microsoft amb un Windows/386 (1987) a l'ombra del MS-DOS i definitivament implantat amb el llançament del Windows 3.0 (1990).¹

El desenvolupament tecnològic (*hardware* i *software*), així com l'esforç per fer la relació entre els humans i els ordinadors més amigable, va marcar, també, la seva acceptació social i, amb aquesta, l'increment de les seves possibilitats. A mitjans dels anys vuitanta i especialment des dels noranta començà a popularitzar-se una sèrie de paquets comercials per a l'anàlisi qualitativa i quantitativa que avui ens són familiars. L'ATLAS/TI, de Thomas Muhr,² l'AUAD, de Gunter L. Huber,³ l'Etnograph, de John V. Seidel,⁴ l'INTEXT, de Harald Klein,⁵ el Kwalitan, de V. A. M. Peters,⁶ o el QSR NUD*IST, de T. J. Richards i M. G. Richards,⁷ entre altres.⁸

¹ Podeu trobar una cronologia detallada dels ordinadors a BEARD, Jason; BEAUNE, François; PRADEL, Zac. *Computer Chronicles. From Stone to Silicon*, 1998 <http://library.thinkquest.org/22522/>.

² ATLAS/TI The knowledge workbench <http://www.scolari.co.uk/atlasti/atlasti.htm>.

³ AQUAD <http://www.aquad.de/spa/s-index.htm>.

⁴ Etnograph <http://www.scolari.co.uk/ethnograph/ethnograph.htm>.

⁵ INTEXT <http://www.intext.com/>.

⁶ Kwalitan <http://www.kwalitan.net/>.

⁷ QSR NUD*IST <http://www.qsr.com.au/>.

⁸ Per a més informació es pot consultar la *Guide to Digital Resources 1996-98* <http://info.ox.ac.uk/ctitext/resguide/resources/> o visitar la pàgina de Romppel, M. <http://www.content-analysis.de/software.html>, la pàgina de EVANS, William http://www.gsu.edu/~wwwcom/content/csoftware/software_menu.html, QDA Software Sources <http://www.ualberta.ca/~jrnorris/qda.html>, Qualitative Research Web Sites <http://www.nova.edu/ssss/QR/web.html>.

Per conèixer l'estat de la qüestió d'aquests treballs hi ha dos documents de referència obligada: l'article de Richards i Richards (1994) sobre l'ús de les tecnologies digitals en la recerca, i el llibre de Weitzman i Miles (1995), on fan una introducció a l'anàlisi de textos i a 23 dels més d'un centenar de programes informàtics disponibles en aquell moment per realitzar aquest tipus de tasques. Altres autors igualment recomanats per a introduir-se en el tema són Fielding, Nigel i Raymond M. Lee (1991) i Fielding, Nigel, Lee i Raymond M. Lee (1998), Kelle, U. (1995) i Klein, Harald (2000).

TIPOLOGIES DE "SOFTWARE" PER A INVESTIGADORS

Richards i Richards destaquen les característiques dels principals paquets de *software* per a l'anàlisi qualitativa de dades (*QDA packages*) i reflexionen sobre com i en quina mesura aquests *software* pot ajudar l'investigador. Aquests autors distingeixen cinc tipus de *software*. El primer de tots, el *code-and-retrieval software* —programaris per a codificar i recuperar dades— es troba a la base de tots els altres. Consisteix a codificar i indexar els documents amb descriptors, de manera que, en revisar-los, es puguin agrupar. Amb l'arribada de l'ordinador no només es van etiquetar els textos o documents, sinó que els textos es van començar a fragmentar i a codificar en unitats més petites, de manera que després permetés seleccionar i ordenar les dades (*select-and-sort techniques*). La tècnica de codificar i recuperar permet seleccionar i ordenar dades i dialogar-hi per a contrastar hipòtesis, avaluar teories o argumentar-les. L'*Ethnograph* és un exemple de *software* del tipus *code-and-retrieval*. És una solució molt útil, però hi ha investigadors que els agradaria anar més enllà, voldrien construir teoria. Com es passa del nivell textual al conceptual? Com es podrien establir relacions i xarxes entre conceptes i jerarquies, i coordinar dades? La recerca s'aboca en aquesta direcció, cap al que els autors anomenen *data-theory bootstrapping*.

125

El segon tipus de *software* d'aquestes característiques és el *Rule-Based Theory-Building Systems*, orientat a establir un pont entre el nivell textual i la representació i anàlisi dels fets i les teories a través de la creació d'una cadena de regles sil·logístiques cada vegada més genèriques. El títol potser és més ambiciós que els resultats obtinguts. Un conegut exemple d'aquest *software* és l'*HyperRESEARCH*.⁹ Les seves limitacions han estat superades per una nova sèrie de programes, els *Logic-Based*

⁹ *HyperRESEARCH* <http://www.scolari.co.uk/hyperresearch/hyperresearch.htm>.

Systems, un desenvolupament i sofisticació de l'anterior. L'AQUAD amb la seva habilitat per retornar patrons hipotètics (*hypothesis structures*), matrius, i dur a terme anàlisis de configuracions (*configuration analysis*) seria, en aquest sentit, el paquet de *software* representatiu d'aquesta nova generació.

A continuació, Richards i Richards presenten el programa NUD*IST, del qual són els autors, i en destaquen l'habilitat per indexar les cadenes de text i la facilitat per a construir arbres de categories i subcategories, taxonomies de conceptes, i representar-los visualment.

El cinquè tipus de programes de *software* són els sistemes per a construir xarxes conceptuals (*Conceptual Network Systems*) còmodes per a dibuixar mapes i esquemes conceptuals (*concept diagrams, conceptual graphs, semantic nets, etc.*) i, per tant, per a representar-los visualment, entre destaca l'ATLAS/TI, que combina programaris de bases de dades i dibuix.

Fonamentalment, doncs, trobem que aquests tipus de recursos específics compilen una selecció operativa de les diferents prestacions que ofereixen els programes informàtics genèrics i simplifiquen una sèrie de rutines que manualment es podrien obtenir combinant funcions de processadors de text, bases de dades, programes de dibuix i programes multimèdia diversos. Les prestacions tècniques, l'augment de la capacitat de processament de dades i l'experiència amb aquests tipus d'exercicis tecnològics estan fent evolucionar aquesta tendència, però encara hi ha molt camí per recórrer.

Què pot aportar, doncs, en aquests moments, la informàtica a la recerca qualitativa? Fonamentalment una sèrie de facilitats per a la introducció, gestió, exploració i explotació de dades, per a establir correlacions entre aquestes, protocols automatitzats per a identificar patrons i flexibilitat per a organitzar la informació introduïda i crear, contrastar i avaluar hipòtesis. Igualment, ofereix eines per a l'organització, exploració o creació de nous conceptes textuais o gràfiques i, entre altres, gestionar les dades estratègicament i facilitar el procés d'argumentació. Més detalls a Flick (1998: 252), Miles i Huberman (1994: 44) i Popping (2000: 149 i s).

PREMSA_QLT, UN "SOFTWARE" PER A L'ANÀLISI QUALITATIVA DE DOCUMENTS DE PREMSA

En plantejar una recerca i apostar per una anàlisi informàtica, una opció és comprar un dels paquets anteriors, llegir el manual,

aprendre a utilitzar-lo, fer proves, substituir el diccionari anglès i adaptar-lo a la recerca. Una altra opció es desenvolupar les pròpies eines informàtiques per assolir uns objectius concrets. De vegades és més entretingut, però aquesta posició té un valor afegit important: l'investigador té més control sobre les eines, és més autònom, pot accedir al codi i pot fer tantes modificacions, ampliacions i experiments com cregui necessari. El més atractiu i enriquidor, però, és que durant aquest procés aprenen moltes coses sobre què, com i per què analitza el que analitza i sobre les eines que fa servir per a l'anàlisi. La segona opció és la que vam triar en ocasió de la realització d'un informe sobre com la premsa va presentar uns incidents que van ocórrer a la plaça de Sants de Barcelona el 12 d'octubre de 1999 i els esdeveniments posteriors. D'aquí va sortir *Prensa_QLT*. Però, què va passar aquell dia i per què mereixia ser analitzat?

ELS FETS OCORREGUTS A LA PLAÇA DE SANTS EL 12 D'OCTUBRE DE 1999

El dia de la Hispanidad de 1999 van coincidir dues manifestacions a Barcelona, una convocada per grups d'ultradreta a la plaça de Sants i una altra convocada per simpatitzants d'esquerra, independentistes, antifeixistes i col·lectius de moviments antisistema. A la carretera de Sants, la policia va mirar d'aturar els segons per evitar un previsible enfrontament. En aquest moment va iniciar-se una escalada de tensions entre els manifestants i les forces de l'ordre públic, que va acabar amb disturbis, violència, destrosses materials i detencions.

Els mitjans de comunicació es van fer ressò dels esdeveniments. Alguns van publicar declaracions molt personalitzades i sensacionalistes. El que cridava més l'atenció d'aquestes notícies era la insinuació que hi havia una vinculació entre els manifestants d'esquerres catalans i els grups de joves que al País Basc s'expressen a través de la violència. Alguns titulars suggerien o expressaven clarament la relació entre la violència de carrer al país Basc i els fets que van tenir lloc a la carretera de Sants.¹⁰ Els fets van tenir diver-

¹⁰ La paraula "Jarrai", per exemple, apareix en 29 titulars (10,7 per cent) i el nom "atemptat" i els seus derivats apareix en 61 documents (el 22,5 per cent). Exemples de titulars són: "Los proetarras de Jarrai exportan la violencia callejera a Cataluña" (*La Razón*, 14/10/99: 1); "La policía ve 'la semilla de Jarrai' en los violentos sucesos del día de la Hispanidad" (*La Vanguardia*, 14/10/99: 39); "La escalada de violencia fue inspirada por Jarrai" (*El Mundo*, 14/10/99: 1); "Un dels grups antifeixistes de Sants admet relacions amb Jarrai" (*Avui*, 17/10/99: 29); "La simiente de Jarrai" (*ABC*, 14/10/99: 1), etc.

ses interpretacions polítiques i alguns comentaris van ser utilitzats per reforçar estereotips o legitimar decisions que anaven més enllà dels aldarulls produïts i que, en definitiva, convidaven a pensar que a Catalunya s'estava incubant un moviment violent.

Davant de la instrumentalització del que es va anomenar "Els fets de Sants", les diverses parts implicades van reaccionar de manera diferent. Les unes mirant de mitigar la presumpta "alarma social" creada pel ressò mediàtic dels esdeveniments i les altres insistint a justificar-la. Un problema d'ordre públic s'havia convertit en una qüestió política. Estudiants d'institut i universitaris van manifestar el seu suport als joves empresonats. Diverses associacions ciutadanes van qüestionar les decisions preses per la jutgessa que instruïa el cas, i un grup d'estudiants de periodisme de l'Autònoma va presentar una queixa formal al Consell de la Informació de Catalunya, la qual posava en qüestió l'ètica i la professionalitat de la premsa i dels periodistes. Hi annexaven un dossier on revisaven diferents notícies i sostenien que els mitjans havien estat parcials i partidistes a l'hora de presentar la informació, fins i tot hi havia dades manipulades i expressament descontextualitzades. Per tant, els periodistes no havien respectat el codi deontològic de la professió i, en conseqüència, es qüestionava el seu dret a informar en una societat democràtica. L'acusació era molt severa i es podria resumir de la següent manera: creiem en la premsa, però, ens podem refiar del que diuen els periodistes? Calia fer alguna cosa per esclarir què havia succeït i per què els mitjans havien actuat de la manera com ho havien fet.¹¹

128

El Consell de la Informació va recollir i analitzar aquesta queixa molt seriosament, i va encarregar un estudi paral·lel al Departament de Periodisme de la Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna. A través de l'Aula de Recerca, se'ns va proposar de fer una anàlisi i un informe de les notícies de premsa referents al tema. A partir d'aquí vam establir una metodologia per a la recollida, anàlisi i interpretació de la documentació disponible.

LA RECOLLIDA DE LA INFORMACIÓ

El primer pas va consistir a localitzar els documents que tenien a veure amb el tema i fotocopiar-los. Es van buidar vuit dia-

¹¹ El dossier dipositat al Consell de la Informació de Catalunya al qual ens referim és: GALLARDO IRURITA, Isabel; RUIZ BOTELLA, Anna i VALDECILLOS LÓPEZ, Mar (1999): "La premsa i els fets del dotze d'octubre. Queixa formal per al Consell de la Informació de Catalunya". Barcelona, núm. de registre, F. 18/1999, amb data 12 de novembre de 1999.

ris: *ABC, Avui, El Mundo, El País, El Periódico, Gara, La Razón i La Vanguardia*, i es va reunir un total de 271 documents (90.000 paraules o més de 550.000 caràcters). Posteriorment, es van escanejar amb un programa d'OCR (Omnipage 8.0) per fer-los passar del full imprès a una seqüència de caràcters digitals que podien ser explotats informàticament.¹²

Una vegada aplegada la informació i digitalitzada calia organitzar-la per a fer-la operativa. Manualment això hagués estat molt costós, però informàticament era factible. Com hem vist més amunt, al mercat hi ha diferents programes per a l'anàlisi informatitzat de continguts. Jo mateix n'havia dissenyat i desenvolupat un de semblant per a l'anàlisi de materials procedents de diaris d'investigadors de camp i entrevistes en profunditat, *DiarioDoCampo*.¹³ En aquest cas, però, era més còmode fer-ne un d'específic per a tractar documents de premsa que adaptar l'altre. Vam treballar amb l'entorn FileMaker, un sistema de gestió de bases de dades relacionals (llavors la versió 4.1).

Inicialment, i en el nivell més descriptiu, es va assignar un registre a cada notícia, cada una de les quals es va catalogar en funció de la procedència, la tipologia i la ubicació en cada diari. Cada notícia s'identificava mitjançant una sèrie de descriptors:

Diari
Data publicació
Secció (p.ex. Portada, Sumari, Opinió, Món, Política, etc.)
Pàgina diari
Pàgina secció
Títol notícia
Autor
Gènere (opinió o informatiu)
Gènere notícia (notícia, reportatge, crònica, breu, etc.)

129

A partir d'aquest primer pas calia anar més enllà. Era necessari establir una manera de fragmentar els documents i classificar-los en unitats informatives menors. Això ens permetria, posterior-

¹² L'Enric Xicoy es va encarregar de rastrejar els diaris esmentats, identificar les notícies relacionades amb el tema i, després d'escanejar-les, depurar-les i classificar-les per elements formals.

¹³ Una col·laboració en la recerca "Acompanhamento das mudanças das percepções da população resultantes das ações do programa Bahia Azul", coordinats per la doctora Cristina Larrea Killinger, dins del macroprojecte interdisciplinari: "Projecto de avaliação epidemiológica do programa Bahia Azul, Salvador de Bahia, Brasil", portat a terme per l'Instituto da Saúde Coletiva de la Universidade Federal da Bahia, Brasil. Per a més detalls, vegeu COLOBRANS, "Informática aplicada a las ciencias sociales, 1999, p. 204).

ment, seleccionar-los per grups, ordenar-los i contrastar-los. Vam utilitzar les categories periodístiques habituals relacionades amb les parts de la notícia:

Paraigua
Avantítol
Títol
Subtítol
Entradeta
Cos
Titolet
Títol destacat
Peu de fotografia

Fins aquí havíem solucionat el problema d'introducció i catalogació de dades que ens permetia fer cerques a dos nivells diferents: buscar en els documents originals i buscar en els documents fragmentats. L'avantatge era que ara podíem interrogar directament el contingut, per exemple, dels títols, de les entradetes o els destacats i fer-ne una lectura que es podia contrastar amb el dels subtítols, els paraigües, el cos de la notícia, etc. Això permetia respondre preguntes del tipus: el missatge del títol, es correspon al del cos de la notícia? Els destacats o les entradetes, representen el cos de la notícia? Aquesta estratègia ens facilitava un grau de control important sobre la informació. Però amb Premsa_QLT encara volíem anar més enllà.

130

DE LA INFORMACIÓ AL CONEIXEMENT

I aquí és on vam introduir una tercera fragmentació del text, més compromesa, una fragmentació en base als continguts de les notícies, no a l'estructura dels documents. L'anàlisi dels fets de Sants i la interpretació de la documentació emmagatzemada començaven aquí. Calia fragmentar les notícies en unitats de significat i codificar-les per a la seva posterior recuperació i explotació. Era possible trobar elements comuns, recurrències, patrons informatius en els diferents documents? Si els identificàvem i especifícàvem, posteriorment, podríem buscar-los i agrupar-los en forma de llistat, la qual cosa faria molt més fàcil l'explotació de la informació. Qui, on, quan i què s'havia dit, per exemple, de l'actuació de la policia? Quines havien estat les reaccions dels estudiants? Quan i on es van fer les manifestacions?, etc.

Era el nivell més compromès perquè suposava un exercici de presa de decisions qualitatives, no tècniques. Com es podien establir

els criteris per a identificar les unitats de significat? Inductivament. És a dir, llegint, fragmentant, introduint descriptors, replantejant la idoneïtat dels criteris cada vegada que apareixien dubtes o contradiccions i actualitzant les correccions a tots els registres. D'aquesta manera, vam complementar cada fragment amb tres nous camps:

Un breu resum del contingut.

Un descriptor temàtic que feia referència el contingut del fragment.

Un descriptor on s'establia a quina part del procés (o episodi) corresponia cada un dels fragments.

El breu resum de cada un dels fragments era, en realitat, un títol, una sola frase que ajudava a conèixer quins eren els continguts de cada fragment sense haver-los de llegir sencers i, per tant, per a decidir si, en un moment donat, podia resultar interessant, o no, procedir la lectura detallada de la informació.

Assignar descriptors temàtics era un dels objectius centrals de l'anàlisi. Podíem dividir els textos per temes? Quins temes podien ser aquests? Descobrir-ho era part de l'anàlisi, i fer-ho, part del propòsit i sentit de Premsa_QLT. Hi havia temes dominants? Quins? Al final de l'anàlisi havíem identificat 42 temes diferents, per exemple: Mobilitzacions, Incidents al barri de Sants, Vincles amb Jarrai, Descripció dels antifeixistes, Violència de grups radicals, Llibertat dels detinguts, Conseqüències sobre els immobles, etc. Vam obtenir 1.200 registres. D'aquesta manera podíem saber a què havia donat més importància la premsa, definint la importància segons la presència, la ubicació i l'extensió de la notícia. Per exemple, es va trobar que 175 entrades corresponien al tema de les mobilitzacions, 164 entrades tractaven dels incidents al barri de Sants, 106 als presumptes vincles amb Jarrai, 90 a la descripció dels antifeixistes, 70 a la violència dels grups radicals, 65 al tema de la llibertat dels detinguts i 53 a les conseqüències sobre els immobles. En canvi, només vam detectar 10 entrades que feien referència als motius dels incidents, 9 que parlaven de l'acte feixista i 5 que descrivien els ultradretans. Per què trobem pràcticament el mateix èmfasi en el tema de les mobilitzacions que en el dels incidents, o en de la llibertat dels detinguts que en el de la seva detenció? Per què els ultradretans passen tan desapercebuts? Aquesta polarització permetia apreciar els eixos del procés.

En tercer lloc vam dividir el procés per etapes. Podia dividir-se en etapes? Quins moments triàvem per diferenciar-les? El procés inductiu va ser de nou la solució. Inicialment vam establir una sèrie

de categories temptatives que, a mida que acumulàvem informació, confirmàvem, matisàvem o substituïem per altres amb més capacitat descriptiva. D'aquesta manera, al capdavant, vam identificar 6 moments diferents:

1.0. Antecedents. (Tota aquella informació que feia referència a un presumpte precedent dels fets de Sants de 1999 i que, suposadament, ofereix raons històriques per a explicar-los. Per exemple el desallotjament del Cinema Princesa l'any 1996.)

1.1. La manifestació. (Informació relacionada amb la manifestació del 12 d'octubre, els motius, els enfrontaments amb la policia, les destrosses, les detencions, etc.)

1.2. Després de la manifestació. (Recull tota aquella informació que parla de les declaracions dels polítics sobre els incidents i de les interpretacions, relacions i especulacions sobre els esdeveniments que van tenir lloc durant la manifestació. Per exemple, si hi havia una violència organitzada, si hi havia connexions amb Jarrai, o les crítiques a l'actuació de la policia.)

1.3. Els tribunals. (On s'esmenten les relacions amb la justícia: tipologia de les acusacions, defensa dels inculpats, ordres de presó, alliberament dels detinguts, etc.)

1.4. Les mobilitzacions. (On es fa referència al ressò social de les detencions i les acusacions als joves detinguts, per exemple, les diverses manifestacions d'estudiants a diferents indrets de Catalunya, així com els seus efectes sobre l'opinió pública, i la disminució de la presumpció "alarma social" inicial.)

1.5. La cadena d'esdeveniments. (Informació que relaciona esdeveniments especialment violents, com ara agressions al PP o expressions de violència en diferents indrets de Catalunya que va tenir lloc els dies posteriors als fets de Sants i fins al 26 d'octubre, i que insinuaven algun tipus de connexió-relació amb els fets de Sants.)

A partir d'aquí era més fàcil organitzar la informació per a visualitzar-la i interrogar-la. Quin tractament havien tingut els fets de Sants en els diferents diaris? On posaven l'accent? Com tractaven la notícia? Quins feien un tractament més sensacionalista? Quins introduïen elements sensacionalistes? I, anant més enllà, com es posicionaven els diferents diaris davant dels esdeveniments de la plaça de Sants i les seves conseqüències? A través dels comandaments de buscar en cada una de les categories i mitjançant diverses formes de visualització de les dades (sumaris i subsumaris)

automàticament es calculaven percentatges i valors de cada un dels grups de dades analitzades. Es van definir 30 formats d'impressió diferents per poder fer lectures des de qualsevol categoria rellevant, incidint en un major o menor grau de detall.

D'aquesta manera es va poder observar, per exemple, l'ambigüïtat recurrent d'alguns titulars que no feien sinó justificar una sèrie d'estereotips socials que, des de fa uns anys i donada l'estratègia d'alguns partits polítics, miren de relacionar nacionalisme, independentisme, joventut, violència i terrorisme.

Un altre fet que es va poder observar amb l'anàlisi informàtica va ser el gir reconciliador de la premsa després de comprovar l'efecte de les primeres notícies sobre l'opinió pública. Havien estat massa sensacionalistes? Massa imprudents? S'havien oblidat de contrastar les fonts? Com es podia redirigir l'alarma social creada? Per què els estudiants recordaven als professionals que havien de ser més professionals i que havien de respectar el codi deontològic dels periodistes? Posteriorment a l'episodi de les mobilitzacions, l'alliberament dels empresonats i els canvis en la tipificació dels presumptes delictes, el llenguatge se suavitzava i, en alguns casos, fins i tot acabava posicionant-se al costat dels exculpats. D'aquesta manera, s'observava que les mateixes energies que, en un principi havien demonitzat els moviments antifeixistes, posteriorment es dirigien a compensar el desequilibri que havien creat durant els primers dies, com si provessin de mitigar els danys socials ocasionats en un primer moment amb aquelles associacions alarmistes entre els moviments d'esquerres catalans i els moviments violents al País Basc.

LA INCURSIÓ LEXICOGRÀFICA

Una de les hipòtesis que s'havia de contrastar en l'informe, per exemple, era comprovar si el relat dels fets construït pels periodistes tenia l'origen en fonts policials i governamentals no contrastades. Com podíem saber-ho? Una part de l'aplicació es va dissenyar per a fer una anàlisi lexicogràfica senzilla que permetés veure quins conceptes i grups de significat tenien prioritat en cada un dels diaris i com anaven variant a través de les etapes en les quals s'havia subdividit el procés. Cada notícia es va descompondre de tres maneres: en frases, en cadenes de paraules i en paraules soltes, cosa que va permetre aïllar termes i grups de paraules en el seu context. En total es van obtenir a la ratlla de 55.000 entrades lexicals (treballàvem en bilingüe). En un dels experiments vam arribar a generar un arxiu de més d'un milió i mig de registres.

Després de tenir l'ordinador treballant durant dues nits, al final no va servir per res perquè estàvem limitats per la capacitat de càlcul de les màquines que utilitzàvem.

Convertits els textos en frases, només calia cercar en la base de dades paraules clau com ara "font", "fuente", "según", "segons" i comprovar els resultats. Un cop descartats els registres que no tenien res a veure amb el tema, es van obtenir 154 entrades. El pas següent va ser classificar-les (manualment) i contar-les (automàticament). Es van trobar 47 fonts diferents. Més d'una tercera part tenia a veure amb les fonts policials i governamentals.¹⁴ Però, les fonts policials i governamentals, com havien arribat a fer aquell tipus d'associacions? A partir d'aquí es va poder comprovar i demostrar que durant els primers dies hi va haver una forta influència dels comunicats policials a la premsa i que els periodistes havien confós opinions amb arguments. S'havia produït una típica fal·làcia argumentativa *ad autorum* (per no dir *ad baculum*), que traduït seria una cosa així: "Si ho diu la policia, llavors és cert". No sempre.

CONCLUSIONS

134

L'aplicació Premsa_QLT és un instrument per a introduir, emmagatzemar, gestionar, analitzar i interpretar dades, que permet fragmentar, classificar i organitzar els textos per a possibilitar-ne la lectura transversal i, per tant, per a dialogar amb unes notícies, cosa que en el seu estat natural, impreses, és difícil de dur a terme. Premsa_QLT, no és una aplicació d'intel·ligència artificial i no genera cap informe de les entre línies dels textos de premsa —aquest somni de l'anàlisi interpretativa— però ofereix una sèrie de comoditats i automatitza una sèrie de processos, que altrament resultarien lents i feixucs, per a tractar la informació i generar coneixement.

Òbviament, amb més temps (disposàvem de tres mesos) i més recursos haguéssim pogut fer més coses. Igualment, però, com passa sovint, el tema de fons anava més enllà de l'abast del col·lectiu de periodistes, de la difusió de les notícies o de les eines per analitzar i avaluar l'activitat dels mitjans de comunicació. Per a com-

¹⁴ "Algunas fuentes gubernativas (la cursiva és nostra) apuntan vinculaciones con Jarrai" (*La Vanguardia*, 13/10/99: 2). "Otra fuente policial opina que algún grupo independentista y marxista-leninista clásico habrá tenido contactos con Jarrai (*El País*, 24/10/99, suplement)", "Fuentes policiales aseguran que los jóvenes antifascistas iban provistos de cohetes y lanzacohetes, y tenían previsto enfrentarse con ultraderechistas concentrados en la plaza de los Países Catalans (*La Razón*, 13/10/99: 18).

prendre què va passar aquell dia, potser ens haguéssim hagut d'endinsar en la complexitat de la realitat social i cultural i hauríem hagut d'investigar la configuració actual del teixit social i cultural a Catalunya i plantejar els fets de Sants des de les repercussions de les contradiccions entre economia i societat que provoca les contínues actualitzacions del liberalisme econòmic i, a continuació, analitzar les tensions entre els poders existents i les seves diverses estratègies per a crear estats d'opinió orientats a modificar els mapes electorals. Però això hauria estat una altra recerca, hauria necessitat uns altres recursos i, probablement, una altra aplicació.

Per a fer un seguiment de tot el procés al voltant dels incidents dels fets de Sants d'octubre de 1999 pot consultar-se l'expedient 23/99 de l'"Informe memòria del Consell de la Informació de Catalunya (2n semestre de 1999 i any 2000)".¹⁵

AGRAÏMENTS

A Francesc-Marc Álvaro, per l'encàrrec d'aquesta recerca i la supervisió de l'informe final, així com els seus comentaris i suggeriments. Al Consell de la Informació, especialment a Francesc González Ledesma, president, i a Santiago Rementol, secretari general, per l'oportunitat que va oferir a la Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna de col·laborar en aquest procés, així com el seu seguiment i diàleg en el transcurs i desenvolupament de la recerca. Gràcies a la Cristina, secretària del Consell, i gràcies al suport i els medis de l'Aula de Recerca Blanquerna, que van permetre dur a terme la recerca. Agraïments especials a Enric Xicoy per la seva paciència en el buidatge de premsa, escanejat i introducció de dades, i pels seus comentaris com a usuari per a la millora del programa Premsa_QLT, així com la seva atenta lectura de l'informe final i les opinions.

Bibliografia

COLOBRANS, Jordi. "Informàtica aplicada a las ciencias sociales". A: *Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra*, vol. 73 (1999), p. 199-205.

FIELDING, Nigel; LEE, Raymond, M. (comps.). *Using computer in qualitative research*. Thousand Oaks, California: Sage, 1991.

FIELDING, Nigel; LEE, Raymond M. *Computer analysis and qualitative research*. Thousand Oaks, California: Sage, 1998.

FLICK, Uwe. *An introduction to Qualitative Research*. London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage, 1998.

KELLE, U. (ed.). *Computer-Aided Qualitative Data Analysis: Theory, Methods and Practice*. London: Sage, 1995.

KLEIN, Harald (2000). *Text analysis software sources*. [En línia] <<http://www.intext.de/TEXTANAE/HTML>>

MILES, Matthew B.; HUBERMAN, A. Michael. *Qualitative data analysis: a source-*

¹⁵ "Informe memòria del Consell de la Informació de Catalunya (2n semestre de 1999 i any 2000)". Barcelona: Consell de la Informació de Catalunya, p. 62-101. http://periodistes.org/cic/html/body_memories.htm.

- book of new methods*. Thousand Oaks, California: Sage, 1994.
- RICHARDS, Thomas J.; RICHARDS, Lyn. "Using computers in qualitative research". A: Denzin, Norman K.; Lincoln, Yvonna S. (comps.). *Handbook of Qualitative Research*. Thousands Oaks-London-New Delhi: Sage, 1994, p. 455-462.
- POPPING, Roel. *Computer-assisted Text Analysis*. London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage, 2000.
- WEITZMAN, E. A; MILES, M. B. *Computer programs for qualitative data analysis, a software sourcebook*. Thousand Oaks: Sage, 1995.